

УДК 378(477)

ПСИХОСОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ

Зеленько О. А.

Ця стаття є однією з двох, підготовлених на основі завершеної автором монографії, у якій реінтеграція вищої школи України тлумачиться як одна з важливих ланок зміни соціально-економічної ситуації суверенної держави. У ній, зважаючи на утвердження в країні демократії після аналізу рівня свідомості українців різних регіонів, визначення негативів у її функціонуванні пропонується соціально-функціональна трансформація вищої школи як визначальна ланка соціального розвитку держави. Важливим кроком у розв'язанні посталої проблеми він вважає у перспективі регіоналізацію України (не федералізацію) відповідно регіоналізацію функціонування вищої школи, інтегрованої з наукою.

Ключові слова: вища школа, трансформація, взаємодія, регіоналізація.

Эта статья – одна из двух, подготовленных на основании завершаемой монографии, в которой реинтеграция высшей школы Украины истолковывается как одно из важных звеньев в процессе изменения социально-экономической ситуации суверенного государства. В ней, учитывая утверждения в стране демократии после анализа уровня сознания украинцев разных регионов, определяются негативы в ее функционировании и предлагается социально-функциональная трансформация высшей школы как определяющее звено социального развития страны. Важным шагом в решении поставленной задачи считает в перспективе регионализацию Украины (но не федерализацию) и соответственно регионализацию функционирования высшей школы, интегрированной с наукой.

Ключевые слова: высшая школа, трансформация, взаимодействие, регионализация.

This exploration is one of the two prepared on the basis of the author's monograph in which reintegration of the higher education of Ukraine is interpreted as one of the important parts of a socio-economic situation change in a sovereign state. Taking into account the establishment of democracy in the country after the analysis of awareness levels of Ukrainians in different regions, it identifies negative phenomena in its functioning and suggests socio-functional transformation of the higher school as a key part in the country's social development. An important step in the solution of this problem is considered to be future regionalization (not federalization) of Ukraine and, correspondingly, regionalization of the higher school's operations integrated with the science.

Key words: higher education, transformation, interaction, regionalization.

Автор статті відштовхується від того, що у громадян суверенної України немає ні повноцінної економіки, ні загальноукраїнської ідеології, не було визначено політику. Через те у пошуках усього того автор, визначаючи трансформацію вищої школи як важливу ланку усіх соціально-економічних змін, тезово проаналізував становлення свідомості пересічного українця, звернувшись до історії становлення мешканців посталої держави, дискретного характеру еліти.

Соціальна педологія, за автором статті, стає наслідком розмежування науки та наукознавства. Наукознавство має визначити хоча б основні ознаки власне науки (розрізнення об'єкта й предмета дослідження, постановка гіпотези), вказати на стадіальний розвиток науки у цілому і кожної з галузей науки. Стадіальність зумовлює інтеграційний характер сучасної науки.

Про стадіальність і парадигмальність, синергетику й синергетичний детермінізм автор згадує не випадково. Він закликає згадати, що і Європа (а на ній

США), і Росія постали на класичній цивілізації, відповідно перша безпосередньо – Стародавнього Риму, а друга здебільшого опосередковано – Візантійської імперії. Вони сформувалися на спільній вихідній основі; тільки темпи цивілізаційного розвитку у них різні, бо перша у міжетнічній європейській взаємодії на основі колонізації Сходу вийшла на вершину суспільного цивілізаційного прогресу, утвердивши демократичні принципи співжиття, а друга завдяки особному одновекторному екстенсивному розширенні своєї території за рахунок слабкорозвинених етносів Сибіру та Далекого Сходу залишилася на проміжному середньовічно-імперському православно-християнському перехресті.

Нині цю частину європейської цивілізації наздоганяють і з нею конкурують уже сформовані китайська, індуська, формовані ісламська, африканська, південноамериканська, малайсько-полінезійська. Якщо не станеться природного страшного катаклізму чи третьої катастрофічної світової війни, то Російська держава разом з Європою та Північною Америкою завершать її сформування. Тим більше, що міф про золотий мільярд в аспекті провалу асимілювання неєвропейців у Франції, Великобританії виявився звичайним блефом.

Після характеристики значення науки, загальної її вади у ХХ ст. і вкрай незадовільного становища в Україні звертаємось до власне педології як першого кроку піднесення ролі науки, інтегрованої з освітою. Педологію, так би мовити, трансформуємо у соціальну педологію інтегруванням соціальних галузей наук – історії, філософії, соціології, культурології. Робимо це залученням до аналізу категорій свідомості, ідеології, політики. Наголошуємо на їх невизначеності стосовно суверенної України. Зрозуміло, така ж невизначена категорія методології української науки у цілому і методології науки й освіти, зокрема функціонування й структурування вищої школи. Історичний екскурс в історію України має обов'язково пояснити бінарний соціально-регіональний характер свідомості громадян західного і південно-східного регіонів держави. Пропонуємо визначені соціальне й регіональне протиріччя бінарної України нейтралізувати утвердженням у свідомості українського народу як політичної нації реалізацією політики демократизації у процесі актуалізації соціальної й регіональної толерантності. Трансформацію вищої школи пропонуємо здійснити у системі регіоналізації (не федералізації). Нам бачиться, що трансформація вищої школи у свою чергу остаточно б утвердила демократизацію України.

Отже, повторюємось і наголошуємо, що після розгляду історико-економічного процесу формування сучасної політичної нації звертаємось до науки у пошуках її методології. На жаль, переконаємось, що в умовах дискредитації колишнього марксизму-ленінізму і успадкованого від тоталітарного минулого нігілізму стосовно європейських демократичних традицій актуалізується формування саме методологічних її засад, зокрема й методології трансформації вищої школи, інтегрованої з сучасною наукою. Автор звертає свою увагу на утверджувану нині синергетику і сприймає її в інтерпретації синергетичного детермінізму старшого колеги.

У цій розвідці, написаній на основі завершеної монографії, робиться спроба запропонувати реструктуралізацію вищої школи України, кваліфікуючи даний акт як важливу ланку соціальної трансформації держави. Отже, стаття постає на основі резюмування однойменної книги. Зважаючи на започаткований щойно демократичний етап у становлення українського народу, важливу роль у ній він відводить аргументації необхідності трансформування усього суспільства, зокрема й освітньої системи. Саме тому згадувана книга складається з двох частин: у першій пропонуються аргументи на користь зміни відповідної сфери, у другій – динаміка структурування вишівської системи. До речі, автор наголошує, що традиційно домінуюча увага функціонуванню системи хибна, бо лише на вимогу політичної волі структурна реорганізація здатна забезпечити революцію у її функціонуванні.

У пропонованій книзі подається одна з просвітницьких гіпотез: як змінити соціально-економічну ситуацію у суверенній Україні реалізацією у державі трансформації вищої школи, інтегрованої з наукою. Книга – наслідок осмислення орієнтовано творчо мислячого громадянина країни і призначена для людини

незалежно від соціального становища. Наголосимо, що її автором є викладач університету з-понад її двадцятирічним педагогічним стажем, психолог-психоаналітик. Основні положення праці сформульовані за наслідками багаторічних дискусій з приводу сучасного стану науки й освіти, зокрема вищої школи, зі старшим колегою ветераном освіти з-понад п'ятдесятирічним стажем роботи в освітній сфері. Відзначимо, що він звертається до забутої у вітчизняній педагогіці педології, яку кваліфікує як індивідуальна педологія, і за аналогією з розрізненням німецькими психологами XIX ст. індивідуальної та соціальної психології, обґрунтовує принципи соціальної педології. Якщо класична педологія постала на основі інтеграції педагогіки (теорії і практики) та психології (теоретичної й експериментальної), то обґрунтована ним соціальна педологія має постати на основі інтеграції педагогіки, зокрема педагогіки вищої школи, не лише з психологією, зокрема новітньою, але й з історією, філософією, соціологією, культурологією, етнографією.

Розпочинає він з обґрунтування зростаючої ролі науки у світовому цивілізаційному процесі гіпертрофованого співвідношення у функціонуванні світової науки, природничих і гуманітарних її галузей. Така ситуація несумісна з високим рівнем фізики, зокрема ядерної, а тепер нанотехнологій, природознавства, зокрема генетики й генної інженерії, з тим, що у високорозвиненій Європі у XX ст. відбулося дві світові (а в XXI – складаються передумови чи не для останньої) війни. При цьому автор звертається до утверджуваної його старшими колегами теорії стадіальності у розвитку науки, опертої на виявлену академіком Б. М. Кедровим запозичену у Карла Маркса еволюцію галузей науки та теорію відносної системності наукових категорій автора теорії відносності фізика А. Ейнштейна. Окремо зупиняється на недостатній увазі до вишівської науки в СРСР, Російській Федерації й абсолютній її нівеляції у суверенній Україні. Однією з причин зневаги наукової сфери в Україні він називає утверджену в усіх сферах функціонування держави абсолютизацію самоокупності як способу виживання невиробничих сфер в умовах гіпертрофованої корпоративної корупції. Наголошується, що наукова діяльність, зокрема працівників вишів, асимілювалася з гіпертрофованою корупційною атестацією викладачів. У зв'язку з цим як психоаналітик пропонує, визначивши основні принципи наукової діяльності, диференціювати науковців та викладачів в умовах піднесення ролі науки, інтегрованої з вищою школою.

Зважаючи на те, що рівень науковості роботи будь-якого ученого не завжди одразу стає очевидним, а вимагає часу, автор книги наголошує на необхідності диференціювати у наукових дослідженнях об'єкт вивчення пізнаваного на основі безпосереднього сприймання пізнаваного явища і предмет дослідження як сукупність закономірностей будови й функціонування пізнаваних раціонально явищ, власне утвердження у науковій роботі другого.

Щойно названа проблематика (підкреслюється ученим-психоаналітиком) реалізує уже започатковану тенденцію виділення науковознавством як ученням про еволюцію структури власне науки. Таким чином, стала очевидною потреба й можливість відмежувати науку від псевдонауки. Як уже зазначалося, одним із важливих при цьому кроків має стати розмежування педагогічної діяльності викладача вишу і наукової діяльності науковця академічної чи галузевої установи (та й науковця за сумісництвом того ж таки викладача).

Знову нагадуємо, що соціальна психологія з інтеграцією педагогіки та психології збагачується залученням відомостей з історії, філософії, соціології, культурології, етнографії тощо. На разі на конкретному матеріалі ученим характеризується складна соціальна ситуація у суверенній Україні, зумовлена бінарною соціальною й релігійною, власне соціально-релігійною свідомістю громадянина України, функціонуванням у їх свідомості бінарної ідеології, представлені проросійською тоталітарно-пролетарською радянською й православнохристиянською, з одного боку, й національно орієнтованою клерикальною, але демократичною формами її функціонування, – з другого. Визнання діаметрально протилежних тенденцій у функціонуванні ідеологічних засад українського народу

пов'язується з попередньою й нинішньою українсько-польською та українсько-російською взаємодіями. На разі перша трансформувалася у європейську демократію.

Визнання вищесказаного визначає напрямки й принципи реалізуваної сучасною владою політики. Перед сучасними політиками, ідеологами, зокрема нинішніми державотворцями, актуалізувалася потреба обґрунтувати способи нейтралізації негативів усього попереднього етапу становлення тепер уже не етнічно, а політично українського народу. У процесі демократизації українського суспільства у системі внутрішньої і зовнішньої політики обидва негативи мають нейтралізуватися утвердженням принципів соціальної та регіональної толерантності, значною мірою успадкованої з минулого.

Політикам сучасної України треба усвідомити, що соціальна й регіональна суспільна диференціація, успадкована з історії й передсуверенного соціально-економічного етапу нинішніх громадян України, стала на перешкоді подальшого становлення української державності. Автор звертає особливу увагу на діаметрально протилежні погляди громадян, з одного боку, Півдня та Сходу, а з другого – Заходу України. Наголошує, що їх нейтралізація сама по собі не відбудеться, бо то спогади, так би мовити, молодості, періоду емоційного становлення людини. Емоції мають нейтралізуватися зростанням у співвідношенні ментального й емотивного у свідомості першого. А це можливо за умови зростаючої ролі науки, інтегрованої зі студентством як її носієм. Саме тому трансформування вищої школи автор вважає визначальною ланкою у соціально-економічному розвитку України.

Заради об'єктивності треба наголосити у черговий раз, що сама по собі нейтралізація негативів усієї попередньої історії й соціально-економічного розвитку обох регіонів не відбудеться, бо нинішня суверенна Україна опинилася у центрі уваги великих держав в умовах неправомірно зростаючого впливу мілітаризованої тоталітарно функціонуючої недемократичної Російської Федерації. Здавалося б, історичні диференціюючі чинники українсько-польської (трансформовані нині у європейську демократизацію) та українсько-російської пролетарсько-тоталітарної взаємодії-глобалізації, а тепер знову таки імперські православно-християнські Російської Федерації діють нині на всю силу. Слід зважати на те, що Південь та Схід України орієнтовані на Російську Федерацію не лише етнічним характером значної частини їх мешканців, а відповідно родинними зв'язками, але й виробничою сферою, бо шахти й функціонуючі на їх основі металургійний та машинобудівний комплекси постають складовою частиною останньої.

Офіційно ж визнана пряма спадкоємиця Російської імперії, посталой екстенсивно на загарбанні територій слаборозвинених народностей Сибіру, Далекого Сходу, Середньої Азії й Кавказу Російська Федерація не стала на інтенсивний соціально-економічний розвиток, як і не стала рушієм світового прогресу, носієм високорозвинутої культури й науки. Багатюща російська література, вітчизняна філософія, на жаль, своїм розвитком, здобутками й призначенням зобов'язані тезовим принципам самодержавства й з ним зв'язаного православ'я. Відсталий соціально-економічний розвиток у поєднанні з потугою бути протиположною цивілізаційній Європі (а то й із США), а останнім часом із спробою стати одноосібним світовим лідером зробили автозаправку Росію молохом війни, поставивши на перешкоді світового прогресу, бо уже сформовані інші цивілізації, втрачаючи орієнтир, продовжать міжцивілізаційний антагонізм, що небезпечніший за нинішній міжнародний. Ядерно-ракетна погроза на адресу США з боку гіпертрофовано нерівномірно науково-технічно розвинутої мілітаризованої камікадзе Російської Федерації, зумовлена суперечкою з приводу України, – це один з кількох реальних кроків до знищення усієї земної цивілізації.

Стосовно ж України, то констатуємо, що одним із шляхів реалізації подолання соціальних суперечностей українського суспільства автору книги бачиться регіоналізація (а не федералізація) України у процесі реалізації адміністративно-територіальної реформи. Відповідно до цього має соціально-регіонально трансформативуватися вища школа. На відміну від федералізації регіоналізація передбачає прийняття загальноукраїнським парламентом чітко визначених принципів асигнування виділених одинадцяти регіонів (за розмірами території чи

кількості населення) у виробничій, соціально-економічній і культурній сферах (але не політичній, що залишається загальнодержавною прерогативою). До речі, визначення співвідношення загальнодержавного і регіонального у мовному будівництві розв'язується визначенням загальнонародної державної української мови як четвертого атрибута поряд з державними гербом, гімном, прапором, у зв'язку зі світовою глобалізацією – міжнародної англійської (як першої серед інших міжнародних) і в регіонах – регіональних мов. Насильницьке упровадження у Галичині другої державної російської не лише політично, але й з позицій здорового глузду абсурдне. Ні до чого відсоткові співвідношення носіїв мов меншин. Регіональними мають бути у Галичині і Волині – польська, у Буковині – румунська (поза нашим бажанням якимось частка мешканців цих регіонів не лише розмовляють цими мовами, але й мають паспорти інших держав), у Закарпатті знову ж його мешканці (не лише угорці чи словаки, але й українці) розмовляють трьома мовами. Вважаємо, треба реалізувати повніше право греків Приазов'я нібито лише російськомовного Півдня і Сходу України спілкуватися грецькою мовою. Тим більше, що в умовах занепаду металургійного комплексу останні знаходять роботу у Греції.

Література

1. Зеленько А. С. Проблеми семасіології в аспекті еволюції лінгвістичних парадигм : монографія : у 2 ч. – Ч. 1 / А. С. Зеленько. – ДЗ "Луг. нац. ун-т імені Тараса Шевченка". – Луганськ : Вид-во "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2013. – 249 с.
2. Зеленько А. С. Проблеми семасіології в аспекті еволюції лінгвістичних парадигм : монографія : у 2 ч. – Ч. 2 / А. С. Зеленько. – ДЗ "Луг. нац. ун-т імені Тараса Шевченка". – Луганськ : Вид-во "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2013. – 230 с.
3. Зеленько О. А. Психолого-соціальні передумови утвердження наукової організації управління в Україні (вища школа й наука у процесі соціальної трансформації) / О. А. Зеленько // Освіта. Наука. Виробництво : пед. альмах. – Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2013. – № 5. – С. 126–132.
4. Каптерев П. Ф. История русской педагогики / П. Ф. Каптерев ; предисл. Н. В. Бордовской ; посл. В. П. Борисенкова. – СПб. : Алетейн, 2004. – С. 533–554.
5. Кедров Б. М. Классификация наук : прогноз К. Маркса о науке будущего / Б. М. Кедров. – М. : Мысль, 1985. – 540 с.
6. Эйнштейн А. Развитие идей от первоначальных понятий до теории относительности и квантов / А. Эйнштейн, Л. Инфельд ; перевод с англ. и послесловие С. Г. Суворова. – Изд. третье, испр. – М. : Наука, 1965. – 203 с.